

Jelentős eseménye volt még az elmúlt évnek a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet által Göntérházaán megrendezett Hetés-sziget a magyar nyelvhatár peremén című nemzetközi konferencia, melynek célja a több szempontból még mindig tisztázatlan Hetés probléma megoldása volt. Az ott elhangzott előadások a Lendván megjelenő Muratáj 1998. évi első számában olvashatók.

E kis magyar közösség szorgalma, életrevalósága és összetartása példaként állhat előttünk.

Kerecsényi Edit

Irodalom: *Bence Lajos:* Írott szóval a megmaradásért. (A szlovéniai magyarság 70 éve) Lendva-Lendava, 1994. Kiad. a HAZÁNK Könyvkiadó Kft. (Győr) 148 old. – *Göntér János:* Dobronak – Múlt és jelen a határ mentén. – Lendva, 1998. Kiad. a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 139 old. – *Göncz László:* Fejezetek Lendva történetéből 1920-ig. Kiad. a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva, 1996. 120 old. – *Kerecsényi Edit:* Távol a hazától Lendva-vidéki magyar kivándorlók és vendégmunkások. Lendva, 1994. Kiadó: Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. Lendva. 97 old. – *Kerecsényi Edit:* Radomos benépesedése, gazdasági és társadalmi viszonyai a XVIII–XIX. században. (Bibl., ill. térk. mell.) Tanulmányok a szlovéniai magyarság köréből, 19–90. old. Bp. 1994. Kiad. a Telemi László Alapítvány. (A Magyarságkutatás könyvtára XIV.) 19–90. old. – *Kerecsényi Edit:* Adatok az Alsólendva (Lendava) vidéki fazekasság XVIII–XIX. századi történetéhez. (Bibl., ill. német nyelvű összefoglaló) Zalai történeti tanulmányok. Zalaegerszeg, 1994. (Zalai Gyűjtemény 35.) 47–92. old. – *Kerecsényi Edit:* A kapcai „fakonty” – miként kontyolták a hetési asszonyokat? – In.: Vasi honismereti és helytörténeti közlemények 1997/2. Kiad. a Vas megyei Levéltár, Szombathely. 57–61. old. – *Kerecsényi Edit:* enska noa iz 19. stoletja iz madarskih vasi v okolici Lendave v etnoloki zbirki pokrojinskega muzeja Murska Sobota (Bibl., ill. angol nyelvű összefoglaló) In.: Zbornik sobokega muzeja 5. Murska Sobota, 1998. 37–63. old. – *Kerecsényi Edit:* A lendvavidéki magyarok viselete az 1850-es évektől az első világháborúig. In.: Savaria Értesítő / Vas megyei Múzeumok Értesítője 22/4. 1995–1998. / Elhangzott a Régiók a határon című konferencián 1996-ban. / Megjelenés alatt. / *Lendvai füzetek 15.* Zala György 1858–1937-ig. Lendva-Lendava, 1996. Kiad. a Lendvai Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet. 115 old. – *Lendvai füzetek 16. Miért? Zakaj?* Lendva 1998. Kiad. a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva. 1996. 95 old. – *Szabó Mária:* Régi magyar lakodalmas szokások és köszöntők a Lendva vidéki falvakból. Lendva, 1966. Kiad. a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva. 1996. 68 old. – *Varga Sándor–Pivár Ella:* Dobronak, Göntérháza, Kót helytörténete. Lendva, 1979. Kiad. a lendvai és muraszobati Magyar Nemzetiségi Érdekközösség. 160 old. – *Varga Sándor–Pozsonc Mária–Pivár Ella:* Hosszúfalú, Hódos és Lendvahegy múltja és jelene. Lendva, 1982. Kiad. a lendvai és muraszobati Magyar Nemzetiségi Érdekközösség. 180 old. – *Varga Sándor:* Csente történeti krónikája. Lendva, 1988. Kiad. a magyar nemzetiség lendvai Oktatási és Művelődési Érdekközösség. 56 old. – *Varga Sándor:* Lendva-hegyi bortermeles. Lendva-Lendava, 1993. Kiad. a HAZÁNK Könyvkiadó Kft. (Győr) 83 old. – *Varga Sándor:* A szlovéniai magyarok műkedvelő tevékenysége 1920–1970. Lendva. 1995. Kiad. a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva. 135 old. – *Varga Sándor:* A dobornaki plébánia történetéből. Lendva, 1997. Kiad. a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, Lendva. 149 old.

Az őskori kőeszközhöz fűződő népi babonákról

Rómer Flórisnak, az első kiváló magyar régésznek legtöbb munkája ma is közkézen forog. A múlt század második felében kelt leírásait művészettörténészeink és régészeink azóta sem tudják nélkülözni. Kevesbé ismertek azonban azok az erős szálak, amelyek e kiváló embert Zalához fűzték. A magyar régészet azóta is fehér foltjaként számontartott megye nagyjelentőségű régészeti és művészettörténeti értékeit ő fedezte fel először, és ő tette közzé. Sajnos munkái azóta nehezen hozzáférhető helyen jelentek meg. Még kevesebben tudják, hogy az 1870–1880-as években nagy vállalkozás indult Zalában. Elkezdődtek a megyetörténet megírásának munkálatai. A megyét jól ismerő kiváló szakembert nem volt nehéz megnyerni arra, hogy ő írja ehhez a régészeti részt. Sajnos ezek a munkák elhúzódtak, majd abbamaradtak, és Rómer Flóris kézírásos jegyzetei, amelyek 1875–1883 között íródtak, azóta elfeledve hevernek a Zala Megyei Levéltárban. A cikk szerzője most dolgozik azon, hogy ezeknek az elfelejtett emlékeknek ma is időszerű eredményei napvilágot lássanak. E munkálatok során a készülő megyetörténet első részében rábukkantam azokra a néprajzi szempontból jelentős feljegy-

zésekre, amit ez a sokoldalú ember a neolitikus kőszeközökhöz fűződő babonákról össze-
gyűjtött.

„Ismerik a köszörült eszközöket Göcsejben is, és azokat karácsonyi mennykőnek is hívják. Drágák is ezek a darabok, úgyhogy egyiktől 20 Ft-ért sem akartak elválni. A nép közt t. i. mindenféleképpen használtatnak babonákra; füstlősök, sőt amint más szláv fajoknál, e megyében is betegségekben, sőt idős férjeiknél is használják az asszonyok!

Sőt nem is hozom fel mind azon cifra véleményeket, melyek a nép közt ezen egyáltalán ismert, és régóta használt kőszeközökről divatoznak, úgy hogy valamint a pogányoknak már ezen „a mennyből hullott kövek” szentek valának, úgy a keresztényeknél babonáságból meg is szenteltetnek! A nép nemcsak a sátoros ünnepeken, midőn a szentséggel az áldás adatik a népre, a papnak tudtán kívül is szokott „szenteltetni”. Káptalanfán (Zalában) hétszer kell a kőszeköznek, hogy hathatossá legyen megáldatni, amiért a gyertya-szentelés, vagy az étkeknek húsvétkor való megáldatása alkalmával a ruha alá dugják.

Nevük is gyakran egyezik meg a különféle vadabb népeknél. Nálunk Szabadkán „ubojni kamen”, amely név alatt Ráckeviden is található Ludaics Miksa főbíró barátom bizonyossága szerint; de van Marosvásárhelyen az oláhoknál is. A Csepel-szigeten ismerik a száraz menykőt, ez eső nélküli; de van katlanozó menykő is, amely a szobákat össze-vissza járja. Az apatiniaknál nem Dundesltein vagy Dumnerkeil, hanem Blitzstein; Kisbéren pedig, ha ezzel a mandolát, nyaknirigyet felhúzzák a gyereknél a követ, mellyel ezt tevék a földhöz veregetik, hogy így a sok t. i. nyavalya a földbe menjen. Az ilyen babona éppen nem csoda, ha meggondoljuk az, hogy Csopakon is a menykővet ‘Isten haragjának’ nevezik.”

Zalaapáti: „A nép mennykőnek hívja, az asszonyok, mint boszorkány szereket a fájós mellnek simogatására használják; meglehet, hogy emiatt nehul. p. u. Somogyban Szellemnek is hívják és tartják ki. Előfordul forrasztó kő neve alatt is; használják gyógyításra és ahol ilyen nincsen, kasza élesítő követ használtnak helyette.”

Dr. Vándor László

A Kalotaszegi Múzeumház kapujában

Oka lehet annak: valahányszor írok, művészek és a tudományok szakavatott kutatói Kalotaszeg felfedezésére vállalkoztak, ez mindig együtt járt egy-egy múzeumalapítási kalákával. Művelődéstörténetünk négy ilyen korszakot tart számon: a múlt század utolsó évtizedeit, a harmincas éveket, a második világháborút követő időszakot és – immár nyugodtan ide lehet számítani – a hetvenes éveket. Nem véletlenül használtam a *kaláka* szót: pontosan azt fejezi ki, amit voltaképpen történt. Az értékek felfedezése és tudatosítása mellett minden korban szükség volt a kalotaszegi nép önzetlen adakozására, múzeumteremtő kalákájára is. S hogy erre most is van készség benne, számos jelét adta a hetvenes években. Gondoljunk csak a közösségi hagyományaik újjáteremtésével országosan kiugró teljesítményt felmutató gyarmatikaiakra, körösfőiekre, bánffyhungyadiakra; a nemes értelemben vett irodalmi lokálpatriotizmus újabb kori megnyilvánulásaira; Valkai András és Gyarmathy Zsigáné újrafelfedezésére, illetve a Kós Károly Művelődési Kör élénk tevékenységére.

Bár nemzeti művelődésünkben elsősorban Kós Károly munkássága révén vált ismertté Kalotaszeg – mint Kós *választott szülőföldje* –, a tájegység tudományos felfedezése már a múlt század végén elkezdődött. S itt nem feledkezhetünk meg arról, hogy az érdeklődés felkeltésében milyen nagy szerepe volt Czuczsa János kalotaszentkirályi tanítónak és a fentebb említett Gyarmathy Zsigánénak. Czuczsa János segítette kutatásaiban az első kalotaszegi monográfia szerzőjét, Jankó Jánost, s ő maga is jelentkezett néprajzi közleményekkel. Kalotaszeg „nagy-asszonyáról”, Gyarmathynéről kevesen tudják manapság, hogy 1886 és 1907 között mintegy húsz önálló – népies hangú elbeszéléseket és regényeket tartalmazó – kötete jelent meg, s hogy Kalotaszeg szellemi és művelődési életének fél évszázadon át ő volt az irányítója.

„Érdeklődése korán a táj művészete felé fordul – írja róla a *Korunk* 1973 novemberi számában S. Bartha Éva –, tizenkilenc évesen már népdalgyűjtéssel jelentkezik Gyulai Pálnál. A kalota-